

2 Erfelijkheid (heredititeit),
3. Aanpassing aan omstandigheden (adaptatie),
4. Voortplantingskeuze (selectie),
tezamen in één woord: phylogenie, d.i. wording van den stam of het geslacht.

De eugenetiek leert derhalve:

1o. De geslachten der menschen stammen in geestelijk en lichamelijk opzicht van de voorgelaten af; wat de toekomstige geslachten wezen zullen hangt af van het gehalte der huidige generatie.

2o. De in individuen (en in groepen van individuen, rassen, volken) aanwezige aanleg is en wordt voortgeplant door erfelijkheid van niet tijdens de persoonlijke ontwikkeling verworven eigenschappen.

3o. Niet alleen de rassen en volken zelf, maar ook de binnen de bevolking ontstane groepen, klassen, standen, lagen, enz. berusten grootendeels op een aanpassing aan omstandigheden en geschiktheid voor werkzaamheden en een niet toetreden of verdwijnen van onaangepasten. Zij hebben zodoende door een korter of langer duren, in dezelfde richting werkend, proces een gemiddeld verschillende erfelijke samenstelling verkregen.

4o. Een populatie zal in erfelijk gehalte aan zichzelf gelijk blijven, wanneer de haar samenstellende zoeven genoemde groepen zich in hetzelfde tempo voortplanten. Haar erfelijk gehalte zal selectief verschuiven, wanneer dit niet het geval is en de eene groep zich relatief sterker vermeerderd dan de andere.

D.

A. C. D.

UIT DE SCHRIFT

Christus regelt zijn verhouding tegenover Maria.

Jezus zeide tot haar: Vrouw, wat heb ik met u te doen? Joh. 2:4a.

Wij hebben er aandacht aan te schenken, dat deze ontmoeting van Jezus met Zijn moeder op de bruiloft te Kana gedateerd is. „En op den derden dag,” — zoo vangt Johannes de beschrijving van dit wonderlijke bruiloftsfeest aan — „was er een bruiloft te Kana in Galilea, en de moeder van Jezus was aldaar.” Het gesprek, dat ons hier van Jezus en Maria staat opgeleekend, heeft plaats gehad, zeer korten tijd, nadat de openbare ambtsbediening van Jezus een aanvang genomen had. De evangelist schrijft hier nog van de eerste week van het publieke optreden van den Heiland.

Als wij op den tijd letten, waarop de Heere het woord, hierboven afgedrukt, gesproken heeft, kan ons de beteekenis daarvan aanstonds duidelijk worden.

Jezus Christus is heengegaan om zijn werk te doen tot redding der wereld. Hij is uit Nazareth vertrokken en heeft zich begeven naar Bethabara, aan de overzijde van den Jordaan, om gedoopt te worden door Johannes. Daarbij heeft Jezus afscheid genomen van het leven in stille afzondering en van het verblijf in de woning van den timmerman. Voortaan zal Hij het land doorgaan, met de prediking van het evangelie des Koninkrijks en genezende de ziekten en kwalen van het volk. De scharen zullen Hem volgen en de Farizeeën en Schriftgeleerden zullen in beweging komen. Een kring van discipelen zal om den Heere verzameld worden om nader onderricht te ontvangen. Doelbewust zal de Heiland intusschen verder gaan: Ziet Hij heeft zijn voeten gezet op den weg, aan het einde waarvan het kruis oprijst!

Het is wel mogelijk, dat Maria deze verandering in het optreden van haar Zoon niet dadelijk heeft begrepen. Zij heeft misschien gedacht dat Jezus niet op zoo eenvoudige wijze Zijn werk tot verlossing van Zijn volk zou aanvangen.

In elk geval, als Maria met een bezorgd gezicht Jezus tegemoet treedt op de bruiloft, om Hem bekend te maken dat er een tekort aan wijn dreigt te ontstaan, wijst niets er op, dat zij de beteekenis van den doop van Jezus en van wat daarop gevolgd is, verstaan heeft. Maria wil met Jezus de moeilijkheden bespreken, die er gerezen zijn in de wijnvoorziening, nu er plotseling zooveel gasten — de nieuwe discipelen van Jezus! — zijn bijgekomen. De moeder, zooals de evangelist zoo fijn opmerkt, wil met haar Zoon de onaangename kwestie bespreken, en de vraag onder de oogen zien of er niet een oplossing aan de hand kan worden gedaan, zonder dat de feestvreugde in gevaar komt. Maria wil — misschien wel aangespoord door den bruidegom en zijn familie — een beroep doen op haar Zoon. Zij is wel de aangewezen persoon om in deze onverwachte moeilijkheid bemiddelend op te treden. Zij kan het best Jezus op de hoogte brengen en voorzichtig de noodige inlichtingen geven! Is Maria niet de moeder van Jezus en staat zij Hem niet nader dan ieder ander?

Doch nu gaat Jezus, boven Wiens hoofd de hemelen geopend werden bij den doop en Die zijn moet in de dingen Zijns Vaders, aan Maria

duidelijk maken, dat zij als moeder voortaan geen bijzondere aanspraken meer zal kunnen doen gelden. De tijd, waarin Maria Jezus bij de hand kon nemen en Hem kon verzorgen in het woonhuis te Nazareth, is voorbij. De taak van Maria om haar Zoon te onderrichten en te beschermen tegen de gevaren van het leven is ten einde. Haar taak kan van nu af geen andere zijn dan in aanbiddende bewondering te zien op den verlossingsarbeid van Christus; haar roeping is vanaf dit oogenblik om te belijden met de anderen die den Heere aanhangen, dat Jezus is de Christus.

Dat moet Maria weten. Daarom regelt Christus op de scheiding van Zijn leven, tusschen Zijn verblijf te Nazareth en Zijn gang door Palestina, in bijzijn van Zijn discipelen, Zijn verhouding tot Zijn moeder. Daarom zegt Hij tot haar: „Vrouw, wat heb ik met u te doen?”

Op dat oogenblik wijst de Heere Maria terug. En Hij wijst haar terug op een plaats naast ons allen.

Als het leven van openlijke werkzaamheid van den Heiland is aangevangen, komt Maria op één lijn te staan met al de geloovigen. Niemand heeft van nu af een voorrang om zijn aanspraken te laten gelden. Allen staan zij op één lijn.

Maria heeft niets vóór. Niemand heeft iets vóór. Groot en klein, rijk en arm, geleerde en eenvoudige, ambtsdrager en kerklid, staan in hun verhouding tot den Christus op dezelfde lijn. Allen zullen zij Hem prijzen. Die Zijn leven heeft gegeven tot een ransoen voor velen.

Maria, en gij en ik, wij zullen gelooven.
H. K. H. M.

KERKELIJK LEVEN

De Chr. Gereformeerden en de eenheidsvraag.

Dr A. Kuyper schreef eens:

„Alle degenen, die één in Belijdenis zijn, moeten eindigen met in één kerkelijk verband saam te komen. Plaatselijk mogen ze gescheiden zijn, doordien de ééne belijder in Kampen woont en de andere in Amsterdam. Maar wonen ze in éénzelfde plaats, dan kunnen ze op den duur niet tot twee onderscheidene kerken behooren.

Wel is het denkbaar, dat ze, gelijk in Schotland, beide in éénzelfde stad wonen, maar ingedeeld zijn bij afzonderlijke kerspelen of parochiën. Dat onderscheid toch raakt alleen den gang van dienst, en wie durft zeggen, dat de Schotsche parochiaalindeling niet voordeelen heeft opgeleverd, die onze Gereformeerde Kerken missen?

SABBATH.

O Heer, Gij trekt Uw gansche schepping naar Uw rust,
De Sabbathsvrede was van eeuwigheid Uw lust,
Gij hebt een vast verbond met al het creatuur,
Gij zult het schoon doen blinken in Uw Godd'lijk uur.

Alleen Uw rust, o God, kan aardsche rust verklaren.
Saam met Uw werk wilt Gij daarin Uw grootheid openbaren.
Wij moeten ingaan tot Uw rust, grootmachtig Opperheer,
En met U jagen naar de dag van Uw voltooide eer.

Wij hebben Uw geschenk, o God, geheel verdorven,
Wij zijn niet ingegaan, maar van U weg gezworven.
Uw liefde gaf na schuld de Sabbath weer als teeken,
De opmarsch naar Uw rust is door geen macht te breken.

De volle Sabbathsvree is door Uw Zoon verworven,
Hij is op Golgotha voor onze rust gestorven.
Wij zijn met Hem de rust voor eeuwig ingegaan,
Wij werken mee, straks breekt de glorie aan.

Uw Geest werkt deze rust volkomen in ons uit,
Uw volk mag op de Sabbath komen als Uw bruid,
De schepping hijgt met opgeheven handen,
Zij weet, dat rusten is, een ijver die doet branden.

D.N.

Maar noch de locale onderscheiding, noch de chiale indeeling raakt het hart der quaestie.

Het hart der quaestie zit in de vraag: wat is de heid voor uw ziel is? waar ge hij leeft? waar vast over kracht in schuilt? In, bij en voor wat waar? Ongeoorde ge sterven wilt? Die waarheid, en die allee, ze zelven u belijden is.

En nu zeggen we, dat, indien er twee zijn, deze belijdenis overeenstemmen, ze ook op duur in geen twee kerken kunnen zitten, eindigen moeten met in één kerk saam te k.

De kracht van Gods heilige Waarheid is nien banden te leggen. En wat bezwaren de utiliteitspolitiek ook moge koesteren, en wat bedenkingen, hoe nijn gemakzucht ook moge opwerpen, en welke h Chr. Gereform nissen de wet der inertie ook in den weg mog moeten zij v gen, ja, hoe veel struikelblokken we ook zelf doo zonden aan den loop van het Woord mogen van het gesc stellen, de uitkomst zal toonen dat de levende k van Gods heilige Waarheid en die bezwaren e bedenkingen en die hindernissen en die struikel ken ten leste op zij dringt, en toch glorieuselijk breekt om die oprecht geloovigen te vereenigen.

Wie hier geen Amen op zegt, die zegt te be wat hij niet kent, en heeft voor wat hij dan nog nooit de geestdrift van het belijden in zijn voeten ontvonden.” (Heraut 260, 17-12-'82.)

Het is de kracht van deze overtuiging, die de Synagogen van „de Gereformeerde Kerken” reeds meer dan maal er toe dreef, zich te richten tot die der „Christ Gereformeerde Kerk” met de vraag of geen toena moest worden gezocht. Ook nog in 1936. Binnen — het stond in de bladen — zal het antwoord der Geref. Synode van 1937 binnenkomen.

Elk jaar luider roept deze kwestie om oplossing is het maar een poging daartoe door sament king.

Misschien is het niet aan velen bekend, dat er veel eerder getracht is, met de leiders der na 1899 vormde „Chr. Geref. Kerk” saam te spreken. Dr Kuyper deelde hier op, toen hij schreef:

„Dat er uit deze actie (van Dr v. Lingen, kerkelijk niets worden kan, is duidelijk. Immers Baptisme is in den grond anti-kerkelijk. En neer deze groep zich bovendien nog in den collect kerkgenootschappelijke kerkvorm aandient, is uitzicht op natuurlijke groei uitgesloten.

Dat de Classis van Amersfoort voor een enkel het geding tot scherpe belijning zocht te brengen uitmuntend.

Bij elken strijd op kerkelijk terrein moet het of laat tot juiste formuleering komen.

Maar die formuleering is er nu eenmaal. In heldere betoogen is nu deze groep te woord gest (Dr A.) Kuyper, Heraut no. 894 (10 Febr. Men auteur z

Thans, in 1937, zou Dr Kuyper allicht zijn qua tie van „baptisme” niet volledig achten. Ons intere dan ook meer de kwestie zelf, waarop hij doelt laatste woorden. Blijkbaar zien ze op het beslui

classis Amer Heeren Dr v. leiders der C die in 1894 a die ook in de

„De Cla heeft... U, zoowel behoorende om tegene afdeelingen Christelijk

De schrijve een saamspr Kerk van Ba kant was. A kunnen kom

„Volg maakt... in Ned kerkfor voegt, z en doet (Art. XXV

„De tha zaakt het

Mede-onder Kuyper. Dat belijnd noem

Helaas, het van de Chr. van 19 Oct. E en het antwe werd. Zij de letter drs stenarij (Zie „Bazuin

„Kunste maligen „Be verwachten l sive, waarna rullen meede der Gereform of overigens dan, wat den den ernst des

Wij vreeze: Toch blijft schreef:

„Elks va van deze b tus Jezus Gods Woord Maar di

deze maan heid voor uw ziel is? waar vaste over kracht in schuilt? In, bij en voor wat waar? Ongeoorde ze zelven u belijden is.

En nu zeggen we, dat, indien er twee zijn, deze belijdenis overeenstemmen, ze ook op duur in geen twee kerken kunnen zitten, eindigen moeten met in één kerk saam te k.

De kracht van Gods heilige Waarheid is nien banden te leggen. En wat bezwaren de utiliteitspolitiek ook moge koesteren, en wat bedenkingen, hoe nijn gemakzucht ook moge opwerpen, en welke h Chr. Gereform nissen de wet der inertie ook in den weg mog moeten zij v gen, ja, hoe veel struikelblokken we ook zelf doo zonden aan den loop van het Woord mogen van het gesc stellen, de uitkomst zal toonen dat de levende k van Gods heilige Waarheid en die bezwaren e bedenkingen en die hindernissen en die struikel ken ten leste op zij dringt, en toch glorieuselijk breekt om die oprecht geloovigen te vereenigen.

Wie hier geen Amen op zegt, die zegt te be wat hij niet kent, en heeft voor wat hij dan nog nooit de geestdrift van het belijden in zijn voeten ontvonden.” (Heraut 260, 17-12-'82.)

Het is de kracht van deze overtuiging, die de Synagogen van „de Gereformeerde Kerken” reeds meer dan maal er toe dreef, zich te richten tot die der „Christ Gereformeerde Kerk” met de vraag of geen toena moest worden gezocht. Ook nog in 1936. Binnen — het stond in de bladen — zal het antwoord der Geref. Synode van 1937 binnenkomen.

Elk jaar luider roept deze kwestie om oplossing is het maar een poging daartoe door sament king.

Misschien is het niet aan velen bekend, dat er veel eerder getracht is, met de leiders der na 1899 vormde „Chr. Geref. Kerk” saam te spreken. Dr Kuyper deelde hier op, toen hij schreef:

„Dat er uit deze actie (van Dr v. Lingen, kerkelijk niets worden kan, is duidelijk. Immers Baptisme is in den grond anti-kerkelijk. En neer deze groep zich bovendien nog in den collect kerkgenootschappelijke kerkvorm aandient, is uitzicht op natuurlijke groei uitgesloten.

Dat de Classis van Amersfoort voor een enkel het geding tot scherpe belijning zocht te brengen uitmuntend.

Bij elken strijd op kerkelijk terrein moet het of laat tot juiste formuleering komen.

Maar die formuleering is er nu eenmaal. In heldere betoogen is nu deze groep te woord gest (Dr A.) Kuyper, Heraut no. 894 (10 Febr. Men auteur z

Thans, in 1937, zou Dr Kuyper allicht zijn qua tie van „baptisme” niet volledig achten. Ons intere dan ook meer de kwestie zelf, waarop hij doelt laatste woorden. Blijkbaar zien ze op het beslui

Het evangelie van de bekeering.

„Bekeer mij, zoo zal ik bekeerd zijn, want Gij zijt de Heere mijn God“.

Zoo had de Geest in het hart van Efraim, zoo bidde Hij in ons hart!

Zoo persoonlijk! Gewoonlijk spreken wij over bekeering zelden in den eersten persoon. Zij moest meer gepredikt worden... aan de doodigen en slapenden in de Gemeente. Zoo is bekeering meer een praatonderwerp dan een gebedszaak. Efraim zelf bidt meer: „Heere, bekeer Manasse, hij is zeer oppervlakkig in zijn geloof en slordig in zijn wandel“. Wij zeggen en schrijven: Zelf-onderzoek noodzakelijk... en onderzoeken allen onzen broeder! Maar de Geest in Efraim bidt: Bekeer mij! Dat bidde de Geest ook in ons hart: „Bekeer mij, want, o mijn lieve Heere, ik heb het zoo noodig!“ Zoo afhankelijk! „Bekeert U mij, Heere!“ Het meeste spreken over bekeering en onze meeste bekeerigen beginnen in den mensch en eindigen in den mensch. Vaak zijn er geen droeviger boeken dan de verhalen met bekeeringsgeschiedenissen. „Adam, waar zijt gij?“ „Hier, Heere, ik heb mij zoo juist bekeerd!“ Dan komt de Verloren Zoon thuis en hij zegt zelf: Vader, ik, uw zoon was dood, maar ik ben weder levend geworden, u krijgt een bekeerden zoon over de vloer! En hoe is het met mijn broeder, is hij nog zoo'n oogendienaar als vroeger? Ach, menige verloren zoon komt met wat te veel praals uit het vreemde land terug! Onze bekeerden staat vaak zoo aan onze bekeering in den weg. Dan roemt Efraim in zichzelf, maar de Geest bidt in zijn hart: „Bekeer mij, doet U het, Heere!“ Zoo verzekerd! „Zoo zal ik bekeerd zijn“. Of, zooals wij ook kunnen vertalen: „Zoo zal ik mij bekeeren!“ Hoe stellig getuigt hier de Geest van de vastheid der belofte, terwijl juist dit stuk der bekeering voor ons een specifiek punt van onzekerheid is. Ach, wij hebben onbewust de bekeering uit het evangelie verplaatst naar de wet. Toen heeft de letter — dat is de wet, ontdaan van de belofte des evangelies — ons gedood. Wij bekeeren ons niet! Hoemeer wij praten over bekeering, des te minder bekeeren wij ons. Zelfs onder den donder der oordeelen persisteren wij bij onze huwelijkszonden, onze kerkzonden, onze maatschappijzonden! Dat kan ook niet anders. Daar is nooit een waarachtige bekeering geweest, die aan het geloof is vóór afgestaan. Er zal er ook nooit een zijn! Daarom dankt de Geest in Efraim: „Gij zijt de Heere, mijn God! Gij hebt mij aangenomen, mij, onbekeerde man, mij, onbekeerde vrouw, mij, onbekeerde catechisant.“

Dat hebt Gij gedaan, uit vrije gunst alleen, om 'teeuwig Welbehagen! Ik ben van U, bekeer mij dan, Heere, mijn God!“

„Efraim! Efraim!“, zeggen zijn broeders, „je durft heel wat op je lippen te nemen. Mijn God, komt je dat wel toe? Zou je niet eerst je bekeeren, die bekeering toetsen en beproeven en dan pas gelooven dat de Heere je God is?“ Zoo zeggen zijn broeders tot Efraim en redeneeren zij niet logisch en degelijk? Maar God antwoordt op dat bidden van Efraim, op dat: „Heere, mijn God“, met het wederwoord der liefde: „Dierbaar kind! Lieve! Ja, gij zijt van Mij! Ik zal Mij zekerlijk uwer ontfermen!“

Zalig zijn zij, die Hij op 't spoor der godsvrucht wandlen doet!

N. B.

was, maar „naar dat elk van noode had“. Hetgeen nog al verschil maakt, in „arme“, maar ook in „rijke“ dagen.

Waar nu het formulier van bevestiging van oudt, lingen en diakenen bij de vermelding van de instelling van het ambt aan Jeruzalem herinnert, en zoo, waar daar geschied is, ten voorbeeld stelt, geloof ik, dat de ter overweging gegeven vraag al beantwoord is.

Bovenstaande opmerking bedoelt natuurlijk allerminst, iets wat luchthartig te doen ten overstaan van de ontzaglijke moeilijkheden, waarvoor onze diaconieën geplaatst zijn. Wie van den moeizamen en geduldigen en prachtige arbeid onzer diaconieën ook maar iets afweet, verbaast zich steeds weer over de praestaties, over de zwaarigheid, den rijkdom en het gewicht van dit ambt. Maar ik geloof, dat de diakenen de zeer bepaaldelijk hun mede opgelegde taak (n.l. het zorgen, dat er genoeg binnenkomt) pas naar behooren kunnen vervullen, en de kerk, niet met dat onkerkelijke gebaar van asjebliet-broeders-en-zusters, doch met den ambtelijk gestelden eisch van Christus kunnen tegentreden, als vóór alle dingen vaaststaat, ook voor het besef der gemeente, dat deze laatste verplicht is, zichzelf en haar diakenen te houden aan den eisch, dat de behoeftigen zullen ontvangen naar dat elk van noode heeft. Was het goed, dan moest voor de gemeente een diaconie, die uitkeert naar de opbrengst der collecte, en niet naar hetgeen elk van noode heeft, even groote oorzaak van nadenken geven als een dominee, die zijn ambts-werk niet doet, of een kerkeraad, die de tucht verwaar-

classis Amersfoort, die, om in contact te komen met de Heeren Ds v. Lingen, Ds Wisse, Ds Schotel, Ds Wessels, leiders der Chr. Geref. beweging, deputaten benoemde, die in 1894 zich tot deze heeren richtte met een brief, die ook in de pers gepubliceerd is. We lezen daarin o.m.:

„De Classis Amersfoort der Gereformeerde Kerken heeft... met leedwezen het feit overwogen, dat door U, zoowel elders als in de kerken tot onze Classis behoorende, voortdurend pogingen worden aangewend, om tegenover de bestaande Gereformeerde Kerken, afdeelingen op te richten van de zich noemende Christelijk Gereformeerde Kerk.“

De schrijvers stellen nu voor, dat 23 Oct. 1894, 6 uur, een saamspreking zal gehouden worden in de Geref. Kerk van Baarn, waar destijds Dr H. H. Kuyper predikant was. Volgende stellingen zouden o.m. in debat kunnen komen:

„Volgens onze Ned. Geloofsbelijdenis maakt, wie de Gereformeerde kerken in Nederland verlaat en een andere kerkformatie opricht of zich daarbij voegt, zich schuldig aan scheurmakerij en doet tegen de instelling van God.“ (Art. XXVIII der Ned. Geloofsbelijdenis.)

„De thans zich noemende Chr. Geref. Kerk verzaakt het beginsel der actie van 1834.“

Mede-ondertekenaar van dit stuk was ook Dr H. H. Kuyper. Dat Dr A. Kuyper deze formulering scherp belijnd noemde en daarom prees, merkten we reeds op.

Helaas, het heeft niet gebaat. De „Synodale Commissie van de Chr. Geref. Kerk“ publiceerde in „De Wekker“ van 19 Oct. 1894 de uitnodiging der Classis Amersfoort en het antwoord, dat, van harentwege, hierop gegeven werd. Zij deed dit, gelijk zij zeide, en met vette letter drukken liet, „om aan dergelijke kunstenaars maar eens voor goed een einde te maken“. (Zie „Bazuin“, Bijvoegsel, no. 43, 1894¹).

„Kunstenaars“ — dat woord heeft den toenmaligen „Bazuin“-redacteur smartelijk getroffen. We verwachten het niet in de aanstaande officiële missive, waarmee de deputaten der Chr. Geref. Synode zullen meedeelen, hoe deze op een hernieuwde missive der Gereformeerde Kerken besloot te reageeren. Maar of overigens zoo heel veel veranderd is? Met name dan, wat den wil betreft, om eens te spreken over den ernst der werkelijke of vermeende verschillen?

Wij vreezen, ziende op wat nog steeds gebeurt.

Toch blijft de kwestie aan de orde. Dr A. Kuyper schreef:

„Elks vrijheid moet geëerbiedigd, en zoo ook die van deze broeders, om zich onder hun Hoofd Christus Jezus kerkelijk in te richten, gelijk zij dit naar Gods Woord achten verplicht te zijn.“

Maar dit heft den broederplicht niet op, om ook deze mannen te waarschuwen, waar ze naar onze vaste overtuiging een ongeoorloofden weg bewandelen. Ongeoorloofd naar uitwijzen van een beginsel, dat ze zelve beamen, en met ons belijden in het Artikel van de Ware en de Valsche kerk.“ (Heraut no. 936, 1 Dec. 1895.)

Hoe Dr Kuyper de zaak stelde, principieel genomen, blijkt hier wel duidelijk. Wij halen zijn woord niet op, om te verbitteren en daardoor het gesprek nog langer open te houden, maar juist omgekeerd, om te doen zien, hoe nijpend nog steeds het vraagstuk is. Als de Chr. Gereformeerden hunnerzijds consequent zijn, dan moeten zij van ons hetzelfde zeggen, als Dr Kuyper hier over hen schreef. Hoe scherper de formulering van het geschil, hoe krachtiger de liefde zich kan en zal laten opwekken tot haar werk. Prof. M. Noordzij („Bazuin“, 941, 5 Jan. 1896) gebruikte het woord „scheurkukjes“. En juist zulke naar de belijdenis terugrijpende woorden, die over en weer het klimaat bepalen, waarin men voor God ademen moet („Ik kan niet anders“), prikkelen tot kerkelijk en dus ook tot particulier zelfonderzoek en roepen tot eenheid door en in bekeering. Het wegslijpen van de scherpe punten van deze Kuyperiaansche en belijdenis-trouwe terminologie daarentegen doodt het zelfonderzoek, en maakt de vleugels der kerk lam.

De kwestie geldt trouwens ook nog ten aanzien van de gereformeerden in de Herv. Kerk, oftewel „het synodaal instituut“, dat den naam draagt van de „Nederlandsche Hervormde Kerk“, en door ons altijd scherp onderscheiden wordt van hetgeen van Christus Kerk nog in de banden van dit instituut gebonden ligt...“ (Heraut, no. 845, 4 Maart 1894).

Zoo zei Dr Kuyper het. En het is niet geheel uitge-sloten, dat er behalve onder de Chr. Gereformeerden, zoo ook onder ons zijn, die deze principiële taal verstaan zijn. Soms probeeren ze haar te smoren zelfs.

K. S.

Bavinck over de algemeene genade.

Op 6 Dec. 1894 heeft Prof. Dr H. Bavinck bij de overdracht van het rectoraat aan de Theol. School te Kampen een rede gehouden, die onder den titel „De Algemeene Genade“ is uitgegeven bij G. Ph. Zalsman te Kampen, 1894. Deze rede heeft de bedoeling, aan te toonen, dat de „Gereformeerde leer van de algemeene genade“ lo. in de Heilige Schrift is gegrond, 2o. in Rome's stelsel geene plaats vindt, 3o. door de Reformatie, bepaald door Calvijn is ontdekt, en 4o. voor ons nog heden ten dage van de grootste beteekenis is. Het onderwerp der rede werd, volgens mededeeling van den auteur zelf, „gekozen in aansluiting aan en ter principieele rechtvaardiging van de gedachte, die de

1) Wat De Heraut hierover opmerkte kon ik niet nagaan; in den door mij gebruikten gebonden jaargang ontbraken juist de nummers uit dien tijd.

vorige maal bij de overdracht van het Rectoraat ontwikkeld werd in zijne oratie over de katholiciteit van Christendom en kerk, Kampen, Zalsman, 1888“.

Al aanstonds trok deze rede de aandacht, en werd ze aanleiding tot een verzoek om dieper op het thema in te gaan. In „De Bazuin“ van 14 December 1894 ontving Ds W. Diemer te Wijhe plaats voor een ingezonden stuk. Inzender schrijft: „Die rectorale rede te hooren heeft de reis (naar Kampen) voldoende betaald. Hoewel ik gaarne den redenaar en geleerden theoloog nog een tweede lezing zag houden over het doel en uiteinde der „algemeene genade“. De oorsprong en werking dier genade was glashelder, maar waar de menscheit met die algemeene genade ten slotte aanlandt?... Ik hoop, dat onze doctor ook aan die vraag zijne krachten nog eens beproeve. Van de bijzondere genade kwam niet alleen de oorsprong en werking, maar ook het uiteinde klaar en helder te voorschijn. Waarom niet evenzeer van het hoofdonderwerp? Gaarne wil ik den geleerden theoloog nog eens hooren over de voltooiing van dat onderwerp. De ethische theologen zijn klaar met hunne oplossing van dit vraagstuk, wij ook?“

Heeft Ds Diemer vragen bij zich voelen opkomen, de Redactie geeft in het volgend nummer een recensie vol waardeering. Het onderwerp der rede „zal niet nalaten... te werken op heel de Gereformeerde levensbeschouwing.“ „Het moet hoogelijk gewaardeerd worden, als geleerde mannen stelselmatig ons onderwijzen, ook in de leer van de algemeene genade, waarin de volmaakt-heden Gods zoo schoon blinken“. Uit het titelregister op De Heraut, no. 1—1300, zie ik, dat in nummer 892 van dit blad over het onderwerp „algemeene genade“ geschreven is; dat moet dan het nummer van 27 Jan. 1895 zijn, enkele weken na Bavinck's oratie.

Toen ik in de gebonden jaargangen van De Heraut (eigendom der Kamper Bibliotheek) eens wilde naslaan wat er over gezegd was door Dr A. Kuyper, bleek, dat juist de nummers 889, 890, 891, 892 en 893 uit den gebonden jaargang ontbraken. Als iemand me daaraan helpen kan, doet hij de Bibliotheek, waaraan ik ze dan overdragen zal, een grooten dienst.

Het zal onze lezers intusschen niet verwonderen, dat deze rede door mij thans wordt vermeld. In het laatste nummer van den voorgaanden jaargang gaf ik het slotartikel van een vrij korte reeks over „de vergelijking in de gemeene-gratie-leer“. Bedoeling van die artikelen was, een fout aan te wijzen, die er lag in de methode van den opbouw der gemeene-gratie-leer, gelijk deze bij een slinkend deel der gereformeerde belijders als „gangbaar“ betiteld en — wel wat wonderlijk — daarmede min of meer geprotégeerd wordt. Tweede bedoeling was, in betrekking tot dit onderwerp consequenties te trekken uit wat we reeds als gereformeerden hebben behaald aan dogmatische winst in de dagen van Kuyper en Bavinck, maar dan ook gebruiken moeten, ten apit van Ds Hagen, Dr Steen en den anoniemen perschouwer van het Calvinistisch Weekblad, die of schrijven, of doorgeven, dat zulk gebruiken van winst het scheuren van goed sluitende kleeding is. Wij gaven in het slot van deze reeks ook aan, hoe o.i. de door ons aangegeven foutieve constructie zou te ontgaan zijn. Wij kwamen toen uit bij den term: „het gemeene mandaat“, d.w.z., dat God vóór den val aan alle menschen het gebod gegeven heeft, om uit de wereld te „halen“ wat er in ligt, haar te „cultiveeren“ in den loop der historie, de spanning van dezen ook ambtelijken dienst op te voeren tot het einde toe. Dit gebod is ouder dan alle mogelijke na den val intredende „gratie“, verdient daarom de aandacht, ook in de bepaling van al wat er na den val geschiedt in deze wereld, en in het onderkennen van het doel, waarmee God haar „nog spaart en draagt“.

De kwestie, die ons hier bezighoudt, is kort en goed deze: biedt Bavinck's betoog uit 1894 argumenten, of gezichtspunten, ten overstaan waarvan zou moeten wijken, wat we aan het slot van onze gemeene-gratie-reeks schreven?

We gelooven dit niet. Zien we scherp, dan is het Bavinck niet te doen geweest, om het woord „genade“ in den term „algemeene genade“ met hand en tand te verdedigen, en thetisch uit te werken. Hij spreekt over veel en velerlei, dat zakelijk onze instemming hebben kan, dat trouwens ook niet in conflict komt met wat wij verleden week opmerkten, maar dat dan ook geen stringent bewijs levert voor het zoo nadrukkelijk en uitsluitend spreken van „genade“ als in den term „gemeene gratie“ of „algemeene genade“ toch te constateeren valt.

We zullen gelegenheid zoeken, dit nader aan te toonen. Om niet te veel vervolgartikelen te geven, doen we dit in losse artikelen, die op zichzelf staan, en die de mogelijkheid openlaten van — zoo noodig — behandeling van andere onderwerpen tusschentijds of tegelijkertijd.

K. S.

Naar behoefte of naar de collecte?

In een kerkeraadsverslag (het gaat mij om de zaak, en daarom laat ik den plaatsnaam weg), komt de volgende passage voor:

„Breedvoerig werd van gedachten gewisseld — zulks naar aanleiding van de herhaalde tekorten der Diaconie — over de vraag of onze behoefte broeders en zusters moeten ondersteund worden naar behoefte of naar de ingekomen collecte. De vraag werd opnieuw ter overweging aan de Diaconie meegegeven.“

Tot zoover het kerkeraadsverslag.

Ik herinner me een uittaling van wijlen Prof. Lindeboom. Die zeide nog al eens, dat in Jeruzalem „aan een iegelijk werd uitgedeeld“, niet naar dat er in kas

loost. Wij kunnen de kerk slechts „stichten“, als wij van het Woord uitgaan, zonder disputabel te stellen wat daarin zeker is.

Dit alles is natuurlijk de diaconie ter plaatse even goed bekend als ons allen. Nijpend wordt de vraag, hoe het dan moet, indien ondanks alle vermaan, toch te weinig binnenkomt.

Maar juist omdat de woorden „ondanks alle vermaan“ zoo zwaargeladen zijn, past in elk bijzonder geval de vraag, of ze wel op hun plaats zijn in dat bepaald geval. Waar nu het desbetreffende vermaan zelf zijn kracht en scherpte in zou moeten vinden, indien het hooge recht der diaconie in het eischen minder sterk op den voorgrond zou komen te staan, meenden we — zonder dit voor die bepaalde kerk noodig te achten — heel in het algemeen deze opmerking te mogen doen.

K. S.

Het invullen van een attestatie.

Elke plaatselijke kerk is in het bezit van een lidmatenboek, waarin alle leden der kerk in alfabetische volgorde staan ingeschreven, of van een z.g. kaartsysteem voor kerkelijk gebruik, waarbij op afzonderlijke kaarten de verschillende gegevens van de leden der gemeente zijn samengevoegd.

Bij het invullen van de diverse rubrieken in het lidmatenboek of bij het schrijven van een nieuwe kaart na het inkomen van een attestatie doen zich echter verschillende moeilijkheden voor. Een attestatie is naar de definitie van Prof. Dr H. Bouwman: „een getuigschrift, behelzende een verklaring omtrent geloof en wandel, afgegeven door een kerkeraad aan een lid der gemeente, die van de eene plaats naar de andere verhuist, opdat de kerkeraad van de plaats waarheen het lid vertrekt, wete wien hij ontvangt, en of hij dat lid kan toelaten tot de sacramenten“. („Gereformeerd Kerkrecht“, dl II, pag. 449.)

Zooals de attestaties thans echter in vele gevallen ingevuld zijn, kan de kerkeraad niet precies weten „wien hij ontvangt“. Natuurlijk wordt aan den betrokken kerkeraad wel meegedeeld, of iemand dooplid of belijdend lid in volle rechten is ja, dan neen, maar met het overdragen van deze gegevens wordt dan ook meestal volstaan.

Ik was in de gelegenheid een onderzoek in te stellen bij 46 attestaties, in den laatsten tijd binnengekomen bij één plaatselijke kerk. Deze attestaties waren afkomstig uit 20 verschillende gemeenten en waren verzonden zoowel uit groote steden als uit kleine dorpen, zelfs uit Amerika. Ze waren uit plaatsen, waar een apart kerkelijk bureau voor dergelijke aangelegenheden is, en uit gemeenten, waar door den predikant of den scriba van den kerkeraad deze getuigschriften worden ingevuld. Aan de hand van dit beschikbare materiaal was het dus mogelijk zich enigszins een beeld te vormen van de wijze waarop doorgaans attestaties worden geschreven.

En wat bleek toen? Dat van de 46 attestaties niet minder dan 35 onvolledig ingevuld waren in dien zin, dat bepaalde rubrieken in het kaartsysteem niet van gegevens konden worden voorzien. Bij slechts 11 attestaties stonden beneden aan het papier of aan de achterzijde van het officiële stuk de volledige gegevens aangaande geboorte, belijdenis, huwelijk enz. In een enkel ander geval werd nog meegedeeld de datum en het jaar van iemands geboorte, maar overigens misten al deze attestaties de gegevens, die voor het kerkelijk leven toch van groot belang zijn.

Er kwamen dus niet of zeer onvolledig op voor: plaats, datum en jaar van geboorte, van doop, van belijdenis, van huwelijk.

Toch zal wel niemand ontkennen, dat het van belang

is om te „weten, wien men ontvangt“, of een bepaald persoon in zijn jeugd, dan wel als volwassene gedoopt is, of iemand op jeugdigen leeftijd dan wel veel later belijdenis des geloofs heeft afgelegd. Om alle misverstand af te snijden moet er dadelijk aan toegevoegd worden, dat deze wijze van invullen niet terstond aan slordigheid of haastigheid van den predikant of scriba moet worden toegeschreven: Het is toch heel goed mogelijk, dat het kaartsysteem of lidmatenboek niet meer gegevens bevatte dan werden overgezonden en dat men den betrokken persoon ook op dezelfde manier van een andere gemeente had ontvangen.

Maar toch is hier iets, dat verbetering behoeft. Hoe wel het mogelijk is, dat een ijerige kerkeraad er nog in slaagt van het nieuwe lid gewaar te worden, waar hij gedoopt werd en in welke kerk hij belijdenis deed, overigens zullen deze rubrieken in het kaartsysteem bij het nieuwe lid open moeten blijven.

Laat elke plaatselijke kerk bij het afgeven van een attestatie zooveel mogelijk alle gegevens verstrekken, opdat onze lidmatenboeken een zoo volledig mogelijk beeld geven van den kerkelijken levensgang der leden. In het begin zal het misschien niet mogelijk zijn alle bijzonderheden mee te deelen, maar langzamerhand zal er toch over en weer vooruitgang te bespeuren zijn. Bij de „reformatie“ der kerk mogen ook deze „kleinigheden“ niet uit het oog worden verloren!

H.-K.

H. M.

Waarom is „Justus“ nog te weinig bekend?

Een merkwaardig verschijnsel is de traagheid, die vele belanghebbenden toonen, als er in hun voordeel eenig kerkelijk werk ondernomen wordt.

„Justus“, de organisatie, die zorgt voor alleen staande doop- en belijdende leden, mag niet klagen, maar er mag ook nog niet worden geroemd. Waarom is „Justus“ nog te weinig bekend?

Misschien omdat het den bevooroordeelden te gemakkelijk wordt gemaakt en omdat het hun geen cent kost?

Als „Justus“ de Amerikaansche methode toepassen wilde en voor elk advies b.v. 50 cent vroeg, misschien zou het werk dan een verrassende vlucht nemen. Maar „Justus“ is geen handelsonderneming. Het is één der uitermate weinige organisaties, die nooit collecteren, geen contribuanten tellen en nimmer vragen. „Justus“ leeft alleen van de bijdragen van de 39 Justus-commissies, die onder het landelijk verband zijn georganiseerd.

Wij hopen, dat spoedig ieder, niemand uitgezonderd, weten zal wat „Justus“ is, evenals ieder weet wat de V.U. of de Theol. Hoogeschool is, de „Glindehorst“ of „Sonnevaneke“.

Ouders, maakt toch van „Justus“ voorlichting gebruik, als uw kinderen zich elders moeten vestigen. Rotterdam. Ds J. A. TAZELAAR.

Ieder is alleen.

Bert Bakker: Ieder is alleen. — Uitg.-Mij. „Holland“, Amsterdam.

Na „Drijfzand“, de roman, waarmee de dichter Bakker zich bij de prozaïsten voegde, verscheen nu van zijn hand een roman, waarin de poëzie een belangrijke rol heeft.

De titel is ontstaan onder invloed van een vers van Jan van Nijlen: „De mensch is eenzaam tot

gedacht, maar ook geheel en al tegen elkander over gesteld. De ziel was volgens hun begrip onvergankelijk, omdat zij een emanatie der godheid, ja sterker nog, zelf een godheid was. Het lichaam echter behoort tot de sfeer der materie, is vergankelijk, en een kerker der ziel. De Grieken hebben n.l. in tegenstelling met het feit, dat de materie door God geschapen is, zooals de Kerkvaders dat telkens naar voren brengen, deze als ongeschapen gedacht. Reeds als men de Grieksche Kerkvaders, als Gregorius Nazianzenus of Basilus leest, valt het ons twintigste-eeuwers daarom op, dat zij er zoo den nadruk op leggen, zich hierin van de Grieksche wijsgeeren te onderscheiden, dat zij de materie niet als ongeschapen beschouwen.

Dit is inderdaad een kenmerkend onderscheid. Hierdoor konden de Grieken het lichaam tot de sfeer der materie en der vergankelijkheid, de ziel echter tot de sfeer der godheid en der onvergankelijkheid herleiden. Men dient er in de eerste plaats op te letten, dat juist in deze beschouwing de leer van de onsterfelijkheid der ziel voor de Grieksche filosofen zijn oorsprong had.

Indien wij thans hiervoor bewijspiaatsen willen aanbrengen, dan zijn voor bovengenoemde opvatting wel het meest kenmerkend de Stoïcijnen. Hun uitspraken zijn zeer frappant. De Stoïcijnen achten de ziel van den mensch, die zij het hegemón (het leidende principe) of wel het logikón (het rationeele principe) in den mensch noemden, een deel of fragment van de godheid te zijn. Zoo zegt Seneca in zijn 73sten brief aan Lucilius (Epist. IX, 2, 16): „Verwondert gij u, dat de mensch naar de goden gaat? De godheid komt tot de menschen, neen, wat nog nader is, hij komt in de menschen. Goddelijke zaden zijn in de menschelijke lichamen gestrooid“. In Epist. VII 4, 12

en met zijn dood“. De hoofdpersoon, Ds Baert, raakt zijn geestelijk evenwicht kwijt, als hij bij het maken van zijn Goede Vrijdagprook zich niet kan ontworstelen aan den invloed die een pessimistisch gedicht op hem heeft. En later, na veel gelob, spreekt een vers voor hem uit, dat de mensch zijn moeiten alleen moet uitvechten. De vrouw van een anderen gekweld, tracht dezen op te beuren door het lezen van gedichten van Moens, in de hoop dat die „een richting gevend Evangelie“ voor hem zullen zijn. Die zelfde man, als hij tracht uit te komen uit zijn verkeerde levenshouding, getroffen als hij is door een kruiswoord, blijft worstelen met het vers „knielen zal ik“.

En toch heeft in werkelijkheid de poëzie geen wezenlijke rol in dit werk, dat om verschillende redenen merkwaardig is. Deze roman heeft namelijk zooveel goede kwaliteiten, dat men, alleen daarop ziende, een loflied zou kunnen zingen. Maar de fouten die deze kwaliteiten aankleven zijn zoodanig, dat iemand, die daar vooral op let, niet veel goeds van het boek zal zeggen.

Het gegeven, zooals gezegd ontleend aan een gedicht, illustreert de schrijver niet aan het leven van één persoon, maar hij neemt verschillende menschen, allen gebukt gaand onder een groot leed.

Ds Baert kan niet gelooven, dat het offer van Golgotha ook alle dagelijkse zonden verzoent. Zijn twijfel, of liever ongeloof, is dus zuiver godsdienstig van aard. Zijn vrouw, Eke, kan hem niet helpen, omdat ze niet de diepte van zijn leed kent, maar ook zij is eenzaam, daar haar man ook buiten haar diepste wezen staat. Hun zoon, Frans Johan, leert moeilijk, is tamelijk muzikaal, maar zijn gevoelsleven wordt niet door de ouders begrepen, zoodat ook hij alleen staat. In deze eene familie dus drie eenzamen, ieder met een eigen soort eenzaamheid.

De domineeszoon raakt verliefd op een meisje, Basje, dat zooveel van hem gaat houden, dat haar moeder zich haar eenig kind voelt ontnomen worden, waardoor ze zich nameloos eenzaam gevoelt.

Albert Valentijn heeft onschuldig in de gevangenis gezeten, is later wel gerehabiliteerd, maar kan het gevoel van geschandvlekte niet van zich zetten, haat God en menschen, waardoor hij geheel alleen staat in de wereld. Zijn vrouw tracht hem te verlossen van zijn idee fixe, maar kan het niet, waardoor ook zij eenzaam is. Tenslotte is er nog een studente, die langen tijd ziek is geweest, en die zich eenzaam voelt, omdat niemand haar kan helpen in haar geestelijken nood. Uit een christelijk gezin komend, kent ze de leer door en door, maar in haar omgeving was het formalisme, zonder levende aanraking met God, zooals zij die zoekt.

Voorbeelden van eenzamen dus genoeg, elk geval op zichzelf belangrijk, maar hier tezamen gebracht wordt het geval te gevarieerd.

De compositie is ten deele heel goed. Daar alle personen met Ds Baert in aanraking komen, wordt hij vanzelf de hoofdpersoon, de centrale figuur in het geheele boek. Maar daar ieders eenzaamheidsgevoel anders van psychische gesteldheid is, en ieder zijn eigen „geval“ tot oplossing zoekt te brengen, wordt de compositie zeer fragmentarisch. De schrijver heeft in het eerste deel: „Doodspoor“ alle gevallen gesteld, en wil in het tweede deel: „Knielen zal ik“, de mogelijkheid geven op uitkomst voor ieder. Daar echter deze gevallen zoo verschillend zijn, gaat hier het verhaal met

zegt hij: „De rede is niets anders dan een deel van den goddelijken geest, die zich in het menschelijk lichaam begeven heeft.“

Een ander bekend Stoïcijn, Epictetus, zegt in zijn Dissertationes II 8, 10: „Gij zijt een deel (eig. een afbreuk, een apospasma) van de godheid. Gij hebt in u een deel van hem (de ziel namelijk). Waarom kent gij dan uw adeloom niet? Weet gij niet, wanneer gij eet, dat gij een god voedt, een god met u omdraagt? Gij denkt, dat ik een zilveren of gouden godenbeeld bedoel. Neen, gij draagt hem in uzelf en merkt niet, dat gij hem bezoeft door vuile gedachten en vuige daden“.

Het meest opmerkelijk ter kenschetsing van deze gedachte is wel wat Seneca schrijft in zijn 41sten brief (Epist. IV, 12, 2): „De godheid is nabij u, hij is met u, hij is in u. Inderdaad Lucilius, er zeelt in ons een heilige geest, die het goed en kwaad, dat wij doen, opmerkt en daarop let“. En even verder zegt hij, zinspelend op een citaat uit Vergilius: „In ieder deugdzaam mensch woont een god, het is onzeker welke“.

Dergelijke uitdrukkingen zijn inderdaad frappant, niet minder door hun schijnbare overeenstemming met de Christelijke leer als door hun diepgaand verschil anderzijds. De heilige geest, die in den mensch zeelt, is bij hen niet de door God gezonden Geest, maar het is de ziel van den mensch zelf, die een uitvloeisel is van de godheid. Dat inderdaad mensch en God wezensverwant en feitelijk één zijn, wat van Christelijk standpunt onaanvaardbaar is, is iets, dat kenmerkend is voor de Grieksche Oudheid. De filosofen, en met name de Stoïcijnen, staan in dezen niet alleen. Kenmerkend is hiervoor een uitspraak van den dichter Pindarus, die nog van geen filosofie of Stoa afwist, maar in zijn zesde Nemeische Ode

rukjes verdeelt familie, dan wordt. Boven niets met elka door een aut geluk wordt heen ontwik ouders weten is en beschul oorzaker, hoe verzwand en

De eenige meisje, Basje haar gaat nu nu hoofdfigu tigs: als kind waarom de in wording. H menscheijk, roepen voelt. De studente „geval“ blijft

Bij andere bert Valentijn de oplossing, een lang verh Ook de stijl in het begin woordenkeus wijs een ze wordt de an beeld. Ook h bereikt in ar van het uith rust zoekt.

Vele beeld mogen, zijn eenige gewik

Daartegenoe deze korthet spraak gaat gaat vermoes optrekken a vervagen, al Dikwijls ook eenvoudigen roeide zich verzwaarde tegenstand, een zin als haar vader“ dag zeggen; de Geref. K

Zoo kan m den schrijven bruiken niet sequent gebt

De zielku maar weer het toch zeg gaat den lezt ten slotte ve meesterlijk niet... men het meest l deze verklar bevredigende Ik weet niet of dat ze a heden: Ds B er even boj tusschengesc

zegt: „Eene der goden. van éene m pagus staand sche opvalli Aratus aan Gods geslaet opvattingen.

„Uit God ad gebruikt oo taal andere uit éénzelfd

Dat de le niet zonder uit, dat de gaande eve komen zijn. Beschouwen veeren, wat onsterfelijkd hij: „Tusse goden is v gelijkenis, slechts in ti niet, maar

Men kan van de ziel de filosof daarmede t deelen, ziel

POPULAIR-WETEN: SCHAPPELUKE SCHEISEN

De klassieke filosofen over de onsterfelijkheid der ziel.

I.

In den laatsten tijd is een strijdzaak ontstaan over de woordformuleering en de beteekenis van wat we „de onsterfelijkheid (het voortbestaan) der ziel“ plegen te noemen.

Begrippen en terminologie hebben we daarom trent meest als erfgoed van de Kerkvaders overgeleverd gekregen; en aangezien deze, nog meer dan zij zich zelven bewust waren, onder den invloed stonden van de Grieksche-Romeinsche welschap, is het bij dit probleem niet ondienstig na te gaan, wat men in de niet-christelijke oudheid in dezen gedacht en gezegd heeft. Het is vanzelf onmogelijk in een kort bestek als hier een volledige uiteenzetting te geven van alle opvattingen bij de Grieksche en Romeinsche schrijvers over dit vraagstuk, zoodat er slechts naar gestreefd is om zoo beknopt mogelijk de meest markante uitspraken der antieke schrijvers naar voren te brengen.

Zooals bekend hebben de meeste Grieksche filosofen reeds sinds de Orfici en Plato de ziel als onsterfelijk beschouwd; en we zouden geneigd zijn in hunne uiteenzetting een overeenstemming en congruentie met de christelijke leer te zien. Maar in dezen dient men op zijn hoede te zijn. De Grieksche wijsgeeren hebben immers niet alleen de ziel feitelijk van het lichaam gescheiden